

05.07.2019

JULKISISTA HANKINNOISTA NORJAN, RUOTSIN JA SUOMEN INFRARAKENTAMISESSA

Kimmo Koivisto, Yrkeshögskolan Novia

Interreg
Botnia-Atlantica
Europeiska regionala utvecklingsfonden

JULKISISTA HANKINNOISTA NORJAN, RUOTSIN JA SUOMEN INFRARAKENTAMISESSA

Merkittävä osuus infrarakentamisesta toteutetaan julkisilla varoilla ja hankintalakien soveltamisedellytysten täytyessä hankinta on tehtävä säännösten mukaisesti. Esimerkiksi Ruotsissa neljä julkaistua hankintailmoitusta kymmenestä oli infra-alan hankintailmoituksia vuonna 2017.¹

Hankintayksikön suorittamiin rakennusurakkahankintoihin, joiden arvo ylittää kansallisen tai EU-kynnysarvon, sovelletaan kansallisia säädöksiä ja tietyillä erityisaloilla tehtäviin urakkahankintoihin sovelletaan erityislainsäädäntöä.

Tämä kartoitus ei ole oikeusdogmaattinen, vertaileva tutkimus julkisten hankintojen oikeusnormien välillä Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa vaan päätarkoituksena on tarjota infra-alan yrityksille hyödyllistä tietoa siitä, kuinka infra-alan hankintoja ohjataan tilaajien toimesta ko. maissa. Toisin sanoen lakeihin², asetuksiin tai muihin määräyksiin viitataan lähinnä pedagogisista syistä.

On myös hyvä huomioida, että pääsäännön mukaan yritystä joka harjoittaa liiketoimintaansa omassa maassaan velvoittaa oman maan normisto, esimerkiksi verojen ja sosiaaliturvamaksujen osalta. Tästä esimerkkinä Suomen laatima taulukko tilaajavastuun osalta.^{3 4 5}

Myös EU-tuomioistuimen ratkaisu kiinnittää huomiota edelliseen: C-74/09,⁶ jossa hankintalain poissulkemisperusteisiin ulkomaisen toimijan osalta otettiin kantaa edellisen Neuvoston direktiivi 93/37/ETY⁷ julkisia rakennusurakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen mukaisiin poissulkemismenettelyihin.

Ympäristönäkökulmien huomioonottaminen myös infrahankinnoissa on selvästi kasvava trendi ja taustalla vaikuttaa osaltaan vuonna 2014 uusittu hankintadirektiivi 2014/24/EU, jolla on pyritty ohjaamaan julkisia hankintoja ympäristön ja sosiaalisten vaikutusten huomioonottamiseen. EU:n politiikan keskeiset tavoitteet kuten ympäristön suojeleminen, terveys- ja ilmatoriskien minimointi ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen⁸ ja kansalliset ympäristö- ja ilmastostrategiat vaikuttavat myös infra-alan hankintoihin.

Työturvallisuutta koskevat normit ja vaatimukset kuuluvat infrarakentamisen hankintoihin ja sopimukseen keskeisinä. Tässä kartoituksessa nämä on jätetty huomiotta.

¹http://www.konkurrensverket.se/globalassets/publikationer/rapporter/rapport_2017-11.pdf

² Esimerkiksi ympäristölait

³ S. 11

⁴ Vrt. myös poissulkemisperusteet hankintalaeissa.

⁵ Vrt. e-Certis – todistushakemiston avulla hankintayksiköt saavat tietoa hankintamenettelyissä usein tarvittavista asiakirjoista ja todistuksista EU:n jäsenvaltiossa, myös Norjassa.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:62009CA0074>

⁷ <https://publications.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/01978bf9-e9dc-499b-b055-970f1ab5301a/language-fi>

⁸ Esim. vieraslajit ja maarakentaminen. <https://www.vyl.fi/tietopankki/kesy/teemat/maapera-ja-kasvillisuus/vieraslajien-torjunta/rakentaminen/>

NORJA

ETA-sopimuksen myötä Norja on veloitettu noudattamaan julkisia hankintoja koskevia säädöksiä.⁹

Vuonna 2017 voimaan tulleella hankintalakiuudistuksella yksinkertaistettiin ja joustavoitettiin sääntelyä etenkin kansallisissa hankinnoissa myös Norjassa.¹⁰

Kaikissa sopimuksissa joiden arvo on 100 000 kr ja 1,3 milj. kr välillä (ilman arvonlisäveroa) ei edellytetä erityistä hankintamenettelyä vaan kilpailuttaminen perustuu hankintayksikön harkintaan. Taustalla velvoittavat kuitenkin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukaiset syrjimättömyyden-, yhdenvertaisuuden-, avoimuuden- ja suhteellisuuden periaatteet myös pienissä hankinnoissa.^{11 12}

Norjassa infrarakentamisessa on myös keskeisenä erityisalojen hankintalainsäädäntö Forskrift om innkjøpsregler i forsyningssektorene¹³ (forsyningsforskriften) jossa EU:n hankintaraja on 51 milj. kr.^{14 15}

Rakennusurakoissa joiden ennakoitu arvo ilman arvonlisäveroa on 1,3 milj. kr ja 51 milj. kr välillä käytetään yleisimmin avointa tai rajoitettua menettelyä, joita hankintayksikkö voi käyttää kaikissa hankinnoissaan.^{16 17}

Myös neuvottelumenettelyä, kilpailullista neuvottelumenettelyä ja innovaatiokumppanuutta¹⁸ voidaan käyttää tiettyjen edellytysten täytyessä.¹⁹

Norjassa virallisena ilmoituskanavana toimii *doffin* jonka tehtävänä on julkaista ja tallettaa ilmoitukset ja palvella helppokäyttöisenä kanavana tarjoajille relevanttien tarjouspyyntöjen löytämiseksi.^{20 21}

EU-kynnysarvon ylittävät hankinnat ilmoitetaan EU:n yhteisessä ilmoituskanavassa Tenders Electronic Daily – ”TED”.²²

⁹ Anskaffelser.no

¹⁰ Anskaffelser.no

¹¹ FOA kap. 7

¹² Osa 1 (lov om offentlige anskaffelser av 17. juni 2016 nr. 73)

¹³ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-08-12-975>

¹⁴ Kap. 5 § 5-2.EØS-terskelverdier

¹⁵ Taulukko Norjan hankintalainsäädännön kynnysarvoista:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/c4385fca210a430ca1d7b4035dbb2c48/nyhetssak-nye-terskelverdier-i-norske-kroner-2018-2019.pdf>

¹⁶ Åpen tilbudskonkurransen (FOA § 8-3)

¹⁷ Begrenset tilbudskonkurransen (FOA § 8-3)

¹⁸ Esimerkiksi Sykehuset Østfoldin rakentaminen toteutettiin innovaatiokumppanuudella 2018

¹⁹ Foa 13 §

²⁰ Doffin.no

²¹ Huom! myös muut kanavat ilmoittavat hankinnoista, esim. <https://udbudsvagten.dk/udbud/>

²²<https://data.europa.eu/euodp/fin/data/dataset/ted-1>

Hankintayksikkö voi päättää pitkälle hankkeen sisällöstä, ehdoista ja kohteen ominaisuuksien osalta mitä se haluaa painottaa. Tarjouspyynnöt ja muut asiakirjat on aina laadittava siten että ne ovat selkeitä ja yksiselitteisiä vertailukelpoisten tarjousten saamiseksi.²³

Norjassa on pitkälle standardisoitu kuinka hankintayksikkö täyttää vaatimukset tarjouspyynnön osalta. Esimerkiksi laatujärjestelmien osalta vaaditaan usein ISO 9001 tai vastaavaa joka on myös dokumentoitava tarjouksessa.²⁴

Rakennusurakoissa joiden arvo ylittää 1,3 milj. kr²⁵ ja ovat kestoaltaan yli kolme kuukautta vaaditaan että urakoitsijalla on oppisopimusharjoittelijoita ja sopimus oppilaitoksen kanssa. Ulkomaiset tarjoajat voivat täyttää vaatimuksen kahdella eri tapaa, laatimalla sopimukset norjalaisten harjoittelijoiden kanssa tai esittämällä vastaavan sopimuksen kotimaastaan.²⁶

Myös aliurakoitsijan sopimus voi täyttää vaatimuksen. Oppisopimusjärjestelyä ei vaadita tarjousvaiheessa vaan sen voi esittää sopimusvaiheessa. Urakka-asiakirjoissa on usein velvoite urakoitsijalle esittää toteutuneet oppisopimustunnit tilaajalle sopimussakon uhalla.

Ilmastonmuutoksen osalta Norjan tavoitteena on vähentää päästöjään 40 % vuoteen 2030 mennessä.²⁷

Julkiset hankintamenettelyt muodostavat Norjassa tärkeän työkalun tavoitteen saavuttamisessa, erityisesti rakennusalalla.²⁸

Hyvän hankintatavan mukaan Norjassa kannustetaan esimerkiksi markkinavuoropuheluun tarjoajien kanssa, jos hankkeella on ympäristövaikutuksia, kuten infrahankkeissa. Jos ympäristövaikutus hankkeessa on merkittävä, on hankintayksikön otettava se huomioon tarjouspyynnössä.²⁹

Esimerkiksi rakennusalalla käytettävä MOP³⁰ ”ympäristönseurantasuunnitelma” on urakoitsijan laadittava standardin NS 3466 mukaisesti.³¹

LCC –eli elinkaarikustannusten implementointi kokonaisurakoihin on tavallista Norjassa. Tarjousasiakirjoissa voidaan edellyttää, että urakan johtoon kuuluu henkilö, jolla on laskentaan pätevyys.³²

Kokonaisurakoissa voidaan myös valintakriteereissä edellyttää ns. urakoitsijan ympäristökoordinaattoria jolla sopivan koulutuksen lisäksi on kokemusta vastaavista projekteista.

²³ Difi.no 2019

²⁴ FOA § 16-5 ja § 16-7.

²⁵ Valtion tilaajaorganisaatiot, muilla raja 2 milj. kr

²⁶ Opplæringslova 13 §

²⁷ Regeringen.no 2017

²⁸ Anskaffelser.no

²⁹ FOA § 7-9.

³⁰ miljøoppfølgingsplan

³¹ Norsk standard, Miljøprogram og miljøoppfølgingsplan for ytre miljø for bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen

³² Perustuu NS 54:2013.

Norjalaisten tutkimusten mukaan jopa kolmasosa kuljetussektorin päästöistä Oslolla muodostuu infra-alalla käytetyistä koneista.³³

Esimerkiksi infrahankkeissa käytetyille koneille voidaan asettaa vaatimuksia ja esimerkiksi biodieselin käyttöä voidaan vaatia hankinnoissa.^{34 35}

Oslon kaupunki on arvioinut, että jopa noin 24% kaupungin omista liikennepäästöistä syntyy rakennustyömaista ja pilottihankkeet tähtäävät koko toiminnan kasvihuonepäästöjen leikkaamiseksi puoleen vuoteen 2020 mennessä. Oslon kaupungin strategian mukaisesti, joka on koko toiminnan kasvihuonekaasupäästöjen leikkaaminen 50 % vuoteen 2020 mennessä on hankinnoissa käytetty markkinavuoropuhelua yritysten kanssa tavoitteeseen pääsemiseksi.³⁶

Norjan Statsbygg taas on vaatinut jo vuodesta 2009 kaikilta rakennushankkeilta elinkaari- ja ympäristöselosteita.³⁷

Luonnon monimuotoisuuden säilymiseksi voidaan urakoitsijalta vaatia myös ns. vieraslajien rekisteröintiä projektin aikana.³⁸

EU-hankintarajan ylittävissä rakennusurakoissa rajoitetaan alihankintaketju pääsääntöisesti kahteen Norjassa.³⁹

Tämä tarkoittaa, että pääurakoitsijalla voi olla korkeintaan kaksi aliurakoitsijaa ja tilaaja voi jopa hankinta-asiakirjoissa rajoittaa aliurakoitsijoiden määrää pienemmäksi.⁴⁰

Säännöksen tarkoitus on estää harmaata taloutta rakennusalalla. Vaatimus ei koske kuitenkaan tavarantoimittajia, sivu-urakoitsijoita eikä vuokrattuja työntekijöitä.⁴¹

Tilaaja voi myös poiketa säännöksestä ns. markkinasyistä tai jos urakan aikana olosuhteet muuttuvat olennaisesti niin että säännöksestä voidaan poiketa.

Tilaajaorganisaatiot ovat velvollisia myös ehkäisemään harmaata taloutta rakennusalalla asettamalla vaatimuksia työ- ja palkkaolosuhteille.⁴²

Tämä varmistetaan valvonnalla ja pakollisella yleisellä informaatiolla työntekijöille⁴³ ja tavallisesti hankintastrategiassa ja sopimuksissa määritellään vastuukysymykset, sanktiot ja riskit jolla varmistetaan että norjalaisia työehtonormeja- ja sopimuksia noudatetaan.⁴⁴

³³ Esim. bygg21.no

³⁴ kriterieveiviseren.difi.no

³⁵ Standardi EN15940

³⁶ <https://innovativeanskaffelser.no/fossilfri-byggeplass/>

³⁷ Vrt. myös Statsbygg, uusi ympäristöstrategia <https://www.statsbygg.no/Nytt-fra-Statsbygg/Nyheter/2019/Statsbygg-lanserer-ny-miljostrategi/>

³⁸ Artsdatabanken.no

³⁹ FOA § 8-13

⁴⁰ §§ 8-13 og 19-3

⁴¹ Vrt. arbeidsmiljøloven

⁴² Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter

⁴³ forskriften om informasjons- og påseplikt § 5

⁴⁴ Esim. <https://www.arbeidstilsynet.no/tema/paseplikten/>

Tilaaajan pitää myös vaatia todistus maksetuista arvonlisä- ja muista veroista ja todistus ei saa olla vanhempi kuin kuusi kuukautta.⁴⁵

Urakoitsijan pitää myös rakennusurakoissa toimittaa todistus aliurakoitsijoilta jos aliurakan arvo on 500 000 kr tai suurempi.⁴⁶ Hankintayksikön on myös tarkistettava, että yritys on rekisteröity, arvonlisäverovelvollinen ja merkitty työnantajarekisteriin NAV:iin.^{47 48}

Työnantajilla on velvoite rekisteröidä mm. työntekijänsä, työajat ja palkkaustavan.⁴⁹

Tilaaajat voivat myös tarkistaa yrityksen kapasiteetin erilaisista muista rekistereistä Norjassa.
50

⁴⁵ § 8-7 FOA

⁴⁶ § 8-7 FOA

⁴⁷ Nav.no

⁴⁸ Aa-rekisteri

⁴⁹ Esim. a-ordningen

⁵⁰ Esim. proff.no tai startbank tai vastaava

RUOTSI

Säännöstö koskien julkisia hankintoja perustuu EU-direktiiviin⁵¹ ja on suurimmaksi osaksi samanlaista EU:n sisällä, eikä Ruotsi ole tästä poikkeus.

Ruotsissa kaksi lakia, *LOU*⁵² ja *LUF*⁵³ säätelevät suurimmaksi osaksi rakennusalan hankintoja.

Kynnysarvot rakennusurakoissa Ruotsissa lasketaan prosentteina kynnysarvoista. Suorahankinnan voi tehdä, määrätyin edellytyksin⁵⁴, jos hankinnan arvo on korkeintaan 28 %⁵⁵ kynnysarvosta:⁵⁶

Kynnysarvot ja suorahankintarajat rakennusurakoissa kruunuissa (SEK) tammikuu 2018:⁵⁷

LOU	Rakennusurakat
Valtion viranomaiset	52 620 561
Muut hankintayksiköt	52 620 561
Suorahankintaraja	586 907
LUF	Rakennusurakat
Hankintayksiköt	52 620 561
Suorahankintaraja	1 092 436

Lähde: Upphandlingsmyndigheten.se 2019

Hankintamenettely riippuu aina hankinnan arvosta mutta myös hankintastrategiasta jossa hankintayksikkö päättää mikä menettely johtaa parhaaseen mahdolliseen, onnistuneeseen rakennusurakkaan. Hankintanormien välillä on pieniä eroja, esim. käyttöoikeussopimusten osalta,⁵⁸ , kuinka hankintamenettelyä valitaan.

Kynnysarvon alittavissa hankinnoissa sääntely on yksinkertaisempaa mutta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukaiset syrjimättömyyden-, yhdenvertaisuuden-, avoimuuden- ja suhteellisuuden periaatteet koskevat myös pienissä hankinnoissa.⁵⁹

⁵¹ 2014/24/EU

⁵² Lag (2016:1145) om offentlig upphandling

⁵³ Lag (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna

⁵⁴ LOU 6 kap. 12-19 §§

⁵⁵ LOU 19 kap. 7 §

⁵⁶ LOU 5 kap. 1 §

⁵⁷ Kynnysarvot tarkistetaan joka toinen vuosi

⁵⁸ LUK, Lagen om upphandling av koncessioner

⁵⁹ 19 kap. 11 § LOU

Ruotsissa on useita ilmoituskanavia julkisille hankintailmoituksille ja säännökset ilmoittamisesta ovat erilaisia riippuen kynnyksarvosta. EU-kynnyksarvon ylittävät hankinnat ilmoitetaan EU:n yhteisessä ilmoituskanavassa Tenders Electronic Daily – ”TED”.⁶⁰

Ilmoituskanavia Ruotsissa on esimerkiksi E-avrop⁶¹, Merzell⁶², Liticio⁶³, offentliga upphandlingar⁶⁴, Visma Opic⁶⁵ ja Kommers Annons.⁶⁶

Hankintayksiköt Ruotsissa ovat myös joissakin tapauksissa⁶⁷ velvollisia asettamaan työoikeudellisia ehtoja hankinnalle. Tarkoitus on varmistaa että Ruotsissa tehtävissä urakoissa sovelletaan paikallista lainsäädäntöä koskien palkkoja, työaikaa ja lomasäännöksiä.^{68 69 70}

Esimerkiksi liikennevirasto (Trafikverket) asettaa syrjinnänestolausekkeita hankinnoissaan. Kerran vuodessa sopimuskauden aikana urakoitsija lähettää vakuutuksen⁷¹ syrjinnän vastaisesta toiminnasta yrityksessä. Vaatimus perustuu lakiin ja asetukseen Ruotsissa.⁷²

Ruotsin liikennevirastolla on myös velvoite sisällyttää työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä hankinnoissaan. Tämä perustuu Ruotsin tavoitteeseen saada EU:n alhaisin työttömyysaste vuonna 2020 ja liikennevirastolla nähdään olevan urakoiden ja palvelujen tilaajana suuri merkitys vaikuttaa alan toimijoihin työllistäjinä.^{73 74}

Vaatimus, että työnantaja on rekisteröity Ruotsin verovirastossa, esiintyy hankintailmoituksissa. Syynä on harmaan talouden riskien pienentäminen ja vuoden 2019 alusta voimaansaatettu uusi laki⁷⁵ voi joissain tapauksissa siirtää vastuuta palkoista myös tilaajalle.⁷⁶ Pääurakoitsijan vastuu on kuitenkin laajempi.⁷⁷

⁶⁰<https://data.europa.eu/euodp/fi/data/dataset/ted-1>

⁶¹<http://info.e-avrop.com/>

⁶² <https://www.merzell.com/sv-se/62475383/hitta-och-bevaka-offentliga-upphandlingar.aspx>

⁶³ <https://udbudsvagten.dk/udbud/>

⁶⁴ <https://www.offentligaupphandlingar.se/>

⁶⁵ <https://www.opic.com/>

⁶⁶ <http://www.kommersannons.se/>

⁶⁷ ”tarvittaessa” när det är behövligt vrt. LOU 17 kap. 2-5 §§, LUF 16 kap. 2-5 §§ LUK 14 kap. 2-5 §§.

⁶⁸ Koskee myös aliurakoitsijoita.

⁶⁹ Vrt. Ruotsin kansallinen hankintastrategia: Mål 7 - Offentlig upphandling som bidrar till ett mer socialt hållbart samhälle

⁷⁰ Myös 5 § Utstationeringslagen (SFS 1999:678)

⁷¹ Lähetetään myös pyydettäessä vakuutus

⁷² Diskrimineringslagen (2008:567) ja med Förordningen om antidiskrimineringsvillkor i upphandlingskontrakt (2006:260)

⁷³ trafikverket.se

⁷⁴ Lisätietoa:

https://www.trafikverket.se/contentassets/003ba4a739474d5eb6ec8399e8379cf4/rapport_regeringsupdrag_sysselsattningskrav.pdf

⁷⁵ Lag (2018:1472) om entreprenörsansvar för lönefordringar

⁷⁶ Lag (2018:1472) om entreprenörsansvar för lönefordringar 1. Kap. 7 §

⁷⁷ Vrt. 8-9§

Myös hankintalain pakolliset poissulkemisperusteet ⁷⁸ mahdollistavat poissulkemisen ja hankintayksikkö voi myös asettaa ko. vaatimuksia hankintalain 14 luvun perusteella.^{79 80 81}

Myös Ruotsissa hankintalait nähdään tärkeänä työkaluna yhteiskuntapoliittisten ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi ja kansallisessa tulkinnessa nähdään mahdolliseksi asettaa ympäristöasioissa vaatimuksia yli EU:n harmonisoidun lainsäädännön.⁸²

Ruotsi on yksi EU:n edelläkävijöistä ympäristötekijöiden huomioimisessa julkisissa hankinnoissa.⁸³

Ruotsin hankintaviraston julkaisemat ympäristökriteerit infrahankinnoissa ovat kattavat ja sovitettu myös ESPD-hankinta-asiakirjoihin, jos hankinta ylittää kynnsarvon.⁸⁴

Urakat sisältävät tyypillisesti suuren määrän materiaalien ja energian käyttöä joka rasittaa ympäristöä ja yrityksiltä vaaditaan usein ympäristönjohtojärjestelmiä.^{85 86}

Usein vaaditaan myös, että urakoitsija nimeää pätevän henkilön johtamaan ja vastaamaan ympäristöasioista projektissa.^{87 88}

Myös esimerkiksi säännöllisiä ympäristötarkasteluja/”kävelyitä”⁸⁹ voidaan edellyttää infrahankkeen ympäristösuunnitelmassa ja aliurakoitsijoita koskevia velvoitteita on sisällytettävä sopimusehtoihin ympäristösuunnitelmien osalta.⁹⁰ Materiaalien käytöstä voidaan edellyttää pidettävän lokikirjaa projektin aikana.⁹¹

Ruotsin liikennevirasto (Trafikverket) ja Göteborgin, Malmön ja Tukholman kaupunki ovat laatineet yhteiset ympäristön suojelua koskevat hankintavaatimukset infrahankkeissa.⁹²

Ruotsissa, kuten muissakin pohjoismaissa⁹³, on tutkittu paljon elinkaarikustannuksia infrarakentamisessa. Ruotsin hankintaviranomainen myös on julkaissut Excel-muotoiset laskurit hankintayksiköiden tueksi.⁹⁴

⁷⁸ 13 kap. 2 § lagen om offentlig upphandling (LOU)

⁷⁹ 14. kap (LOU)

⁸⁰ SKV 4820 lomake Skatteverket tai ulosottovirasto (Kronofogdemyndigheten)

⁸¹ Huom! Ulkomainen toimittaja jolla kinteä toimipaikka ulkomailla, kap 2.

⁸² upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet 2017

⁸³ EU komissio: Granskning av genomförandet av miljöpolitiken 2019 Landrapport – SVERIGE

⁸⁴ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/stall-hallbarhetskrav/bygg-och-fastighet/vag--och-anlaggningsentreprenader/utforandeentreprenader/2019>

⁸⁵ Ympäristöjohtamisen välineistä tunnetuimpia ovat mm. ISO 14001 -standardiin ja EMAS-asetukseen perustuvat järjestelmät.

⁸⁶ Vrt. AMA-rubrik: AMA AF 12, AFC.223 Beställarens kvalitets- och miljöplan ja AFC.224 Entreprenörens kvalitets- och miljöplan

⁸⁷ Miljösamordnare vid utförarentreprenader/upphandlingsmyndigheten

⁸⁸ KMA-samordnare

⁸⁹ Miljöronder vid utförandeentreprenader, KravID: 10920: 1

⁹⁰ KravID: 10930: 1

⁹¹ KravID: 10941: 1, vrt myös EU:n jätedirektiivi ja kierrätystavoitteet (avoite on hyödyntää 70 % rakennus- ja purkujätteestä vuoteen 2020 mennessä.)

⁹² Vägledning i praktisk tillämpning och bakgrund till Gemensamma miljökrav vid upphandling av entreprenader. 2018

⁹³ Esim. ETSI Bridge Life Cycle projekti yhteistyössä Norjan ja Suomen kanssa.

⁹⁴ Esim. <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/omraden/lcc/lcc-kalkyler/>

Vaatimukset on dokumentoitu systemaattisesti selityksineen ja edellä mainittujen johtamis- ja ympäristösuunnitelmien lisäksi dokumentissa luetellaan yksityiskohtaisesti vaatimukset infrahankkeissa käytettäville koneille, materiaaleille ja ajoneuvoille. Esimerkkinä kevyiden ajoneuvojen osalta hankinnoissa 2018 -2019 edellytetään Euroluokka 5⁹⁵ tai uudempien luokitusten mukaisia ajoneuvoja.

Tavoitteena on että vähintään 20 prosenttia koskien ajoneuvojen ja työkoneiden polttoaineista muodostuisi uusiutuvasta energiasta tai esimerkiksi biodieselistä.⁹⁶

SUOMI

Säännöstö koskien julkisia hankintoja perustuu EU-direktiiviin⁹⁷ ja on suurimmaksi osaksi samanlaista EU:n sisällä, eikä Suomikaan ole tästä poikkeus.

Suomessa kaksi lakia, *Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1397*⁹⁸ ja *Laki vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1398*⁹⁹ säätelevät suurimmaksi osaksi infrarakentamisen hankintoja.

Kansalliset kynnsarvot rakennusurakoissa¹⁰⁰ ovat 150 000 e ja EU-kynnsäraja 5 548 000 €. ^{101 102}

Hankintayksikön on ilmoitettava kansallinen hankinta HILMA:ssa¹⁰³ ja Ilmoitus on tehtävä kansallisella hankintailmoituslomakkeella. Hankintayksikkö voi myös halutessaan julkaista hankintailmoituksen myös muissa tiedotusvälineessä, esimerkiksi omilla verkkosivuillaan mutta Ilmoitusta ei saa julkaista muualla ennen kuin se on julkaistu HILMAssa.¹⁰⁴

Suomessa ns. tilaajavastuulaki¹⁰⁵ edistää yritysten välistä tasavertaista kilpailua ja työehtojen noudattamista sekä luo yrityksille ja julkisoikeudellisille yhteisöille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa vuokratyöstä tai alihankinnoista sopimuksia tekevät yritykset täyttävät sopimuspuolina ja työnantajina lakisääteiset velvoitteensa.¹⁰⁶

⁹⁵ esim. <https://arkisto.trafi.fi/filebank/a/1484313209/5d2fd75705521db128758db11575bb91/23780-EURO-paastot.pdf>

⁹⁶https://www.trafikverket.se/contentassets/d79091bfa9d64f07aa30f670ad2cbd2f/vagledning_v._2_0-_20180705.pdf s. 16

⁹⁷ 2014/24/EU

⁹⁸<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161397>

⁹⁹<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161398>

¹⁰⁰ 25 §

¹⁰¹ 26 §

¹⁰² Huom! *Laissa vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1398 hankintaraja on 5 186 000 euroa rakennusurakoita koskevissa hankinnoissa 13 §*

¹⁰³ www.hankintailmoitukset.fi

¹⁰⁴ <https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/docs/ilmoitusmenettely/>

¹⁰⁵ Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 22.12.2006/1233

¹⁰⁶ 1 §

Lakia sovelletaan rakennuttajina toimiviin tilaajiin ja alihankintaketjussa kukin tilaaja vastaa valvonnasta ja varmistaa, että kaikki rakennushankkeen vuokra- ja alihankintatyötä tekevät yritykset täyttävät omalta osaltaan lakisääteiset velvoitteensa.¹⁰⁷

Tilaajan on vaadittava ja urakoitsijan on toimitettava tilaajalle seuraavat, enintään 3 kuukautta vanhat selvitykset:¹⁰⁸

1. Selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintärekisteriin¹⁰⁹ ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverovelvollisten¹¹⁰ rekisteriin.
2. Kaupparekisteriote.
3. Todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus taikka selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty.¹¹¹
4. Todistukset eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että eräänntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty.
5. Selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista.
6. Selvitys työterveyshuollon järjestämisestä ja tapaturmavakuutuksesta.

Lain laiminlyönnistä voi seurata laiminlyöntimaksu joka on vähintään 2 000 euroa ja enintään 20 000 euroa. Maksu voidaan joissakin tapauksissa määrätä korotettuna jolloin määrä on vähintään 20 000 euroa ja enintään 65 000 euroa.¹¹²

Kukin tilaaja on myös velvollinen raportoimaan alihankintasopimukseen kirjatut urakkahinnat ja toteutunut urakkalaskutus verohallinnolle.¹¹³ Kukin tilaaja vastaa urakan laskutustietojen raportoinnista verottajalle.¹¹⁴

Tilaajavastuulain mukaan myös ulkomaisten yritysten on toimitettava lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitetut vastaavat tiedot yrityksen kotimaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksytyllä tavalla. Suomen työsuojeluhallinnon julkaisemassa taulukossa esitetään luettelo, todistuksista voidaan pitää vastaavana ja luotettavana selvityksenä.^{115 116}

Vaikka hankintalait Suomessa mahdollistavat työllistämisehtojen käyttämisen ja pilottikokeilut¹¹⁷ suurissa kaupungeissa ovat osoittautuneet onnistuneiksi, on ehdon käyttäminen rakentamishankinnoissa ollut vähäistä. KEINO-konsortio kehittää parhaillaan ko. painopistealuetta Suomessa.¹¹⁸

¹⁰⁷ työturvallisuuslain (738/2002) 49 §:n mukaiset tilaajat.

¹⁰⁸ Tilaajavastuulaki 5 §

¹⁰⁹ Ennakkoperintälaki (1118/1996)

¹¹⁰ Arvonlisäverolaki (1501/1993)

¹¹¹ Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 1346/1999 20 b §

¹¹² Tilaajavastuulaki 9-10 §§

¹¹³ Verotusmenettelylaki 15 c § Huom! Päätoiteuttajan tehtävä on myös raportoida jokaiselta yhteiseltä työmaalta työmaalla työskennelleiden työntekijöiden ja työnantajien tiedot 15 c §.

¹¹⁴ <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/ilmoittaminen-ja-maksaminen/rakentamisilmoitukset/>

¹¹⁵ <https://www.tyosuojelu.fi/documents/14660/302819/Tilaajavastuulain+5+%C2%A7n+mukaisen+selvitysvelvollisuuden+t%C3%A4ytt%C3%A4minen+ulkomaille+rekister%C3%B6ityjen+yritysten+osalta/>

¹¹⁶ Huom, myös Norja ja Ruotsi löytyvät taulukosta

¹¹⁷ Esimerkiksi suurissa allianssihankeissa, mm. Tampereen raitiotien työllisyyskriteerit

¹¹⁸ <https://www.hankintakeino.fi/fi/mika-osaamiskeskus/keino-konsortion-organisaatiot-ja-roolit>

Hankintalaki mahdollistaa työllistämisehdon käytön osana julkisen sektorin hankintakriteereitä ja malli on todettu vaikuttavuudeltaan erittäin hyväksi. Toistaiseksi ehdon käyttö ei kuitenkaan ole ollut kovin laajamittaista tai systemaattista, vaikka kiinnostusta aiheeseen on Suomessa.¹¹⁹ Etenkin kunnat voivat hyötyä merkittävästi helpottaessaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä hankintojen kautta.

Suomen ympäristöministeriön vuonna 2017 käynnistämässä kestävän kaupunkikehityksen ohjelmassa julkiset hankinnat asetettiin yhdeksi työkaluksi kaupunkien vähähiilisyys edistämiseksi.^{120 121}

Monet kunnat, kaupungit ja muut hankintayksiköt ovat infrahankkeiden hankintastrategioissaan huomioineet ympäristönäkökohtia.¹²²

Väylävirasto¹²³ottaa hankinnoissaan huomioon ympäristönäkökulmat ja kestävän kehityksen periaatteet toimintalinjauksissaan ja kehittää elinkaaren hallintaa hankkeissaan. Myös¹²⁴rakennusteollisuus Ry on linjauksessaan todennut että hankintayksikön tulee aina arvioida tuotetta ja suoritusta, koko elinkaaren ajalta ja ainakin sen ekologista osaa.

Väyläviraston vuonna 2017 teettämän tutkimuksen mukaan *Trafikverket* Ruotsissa ja *Statsbygg* Norjassa ovat kuitenkin Pohjoismaissa edelläkävijöitä esimerkiksi päästölaskentavaatimusten hyödyntämisessä julkisessa rakentamisessa.¹²⁵

Työ- ja elinkeinoministeriön ohjaama ja rahoittama KEINO-osaamiskeskus¹²⁶ kehittää mallia jossa koneurakoinnin ja työkoneiden päästöt pyritään saamaan kuriin hankintojen Green Deal –sopimuksella.¹²⁷Tarkoitus on mm. velvoittaa urakoitsijat myös Suomessa sekoittamaan bionesteitä kevyeen polttoöljyyn ja edistetään energiatehokkaiden ja vähäpäästöisten työkoneiden osuuden lisääntymistä julkisten hankintojen kautta.

¹¹⁹ Suomen työllisyysaste on alhaisempi kuin Norjassa ja Ruotsissa.

¹²⁰

file:///C:/Users/koik/Downloads/Kest%C3%A4v%C3%A4n%20kaupunkikehityksen%20ohjelma%20-%20Kartoitus%20-%20FINAL%20(1).pdf

¹²¹ Esimerkiksi vuoden 2015 hallitusohjelman tavoitteena oli nostaa innovatiivisten hankintojen osuus viiteen prosenttiin kaikista hankinnoista

¹²² Esimerkkinä vaatimus ISO 14001, EMAS tai Ekokompassi ympäristöhallintajärjestelmistä

¹²³ Entinen Liikennevirasto, virastouudistus astui voimaan 1.1.2019

¹²⁴ <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Ilmasto-ymparisto-ja-energia/Kestava-rakentaminen/Rakennuksen-elinkaari/>

¹²⁵ Infrahankkeiden EN-standardeja

noudattava hiilijalanjälki- ja

elinkaariarviointi

¹²⁶ Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomainen osaamiskeskus

¹²⁷ <https://www.hankintakeino.fi/fi/tapahtumat/2018/green-deal-lahtolaukaus-koneurakoinnin-ja-tyokoneiden-paastot-kuriin-hankintojen>

YRKESHÖGSKOLAN
NOVIA

UMEÅ UNIVERSITET

EUROPEISKA UNIONEN

Interreg
Botnia-Atlantica

Europeiska regionala utvecklingsfonden

Östergötlands förbund
Pohjanmaan liitto

REGION
VÄSTERBOTTEN

INFRA